

Nail DRAGA

SFIDAT E SHKOLLIMIT TË REFUGJATËVE NGA KOSOVA TE SHQIPTARËT NË MAL TË ZI (1998-1999)

Abstrakt:

Në Mal të Zi shqiptarët nga Kosova si refugjatë janë paraqitur masivisht nga shtatori i vitit 1998 duke pasuar më pas me eksod masiv gjatë bombardimeve të NATO-s nga marsi 1999 e më pas. Sipas të dhënave që disponojmë, numri i tyre në Mal të Zi ka arritur 88 962 qytetarë të Kosovës. Ata ishin kryesisht nga Peja, Gjakova, Deçani, Klina e Istogu, ndërsa nga komunat tjera ka pasur më pak. Të zhvendosurit janë vendosur kryesisht në vendbanimet shqiptare, si: Rozhajë, Plavë, Gucië, Malësi, Krajë, Ana e Malit e Ulqin. Vendosja e strehimi i tyre është realizuar në familjet shqiptare, por edhe në qendrat kolektive. Popullsia vendase shqiptare është përpjekur maksimalisht për t'ju siguruar kushtet elementare për familjet e tilla. Po ashtu duhet cekur se të gjithë nxënësit kanë vazhduar shkollimin në shkollat me mësim në gjuhën shqipe. Në lidhje me këtë çështje është nënshkruar Memorandumi në mes Qeverisë së Malit të Zi dhe bashkësisë evropiane, ku u vendos të zhvillohet mësimi më program të veçantë për vitet përkatëse shkollore. Në këtë aspekt ekziston dokumentacioni përkatës, ku klasat e ndjekura këtu janë pranuar si të rregullta për të vazhduar vitin vijues shkollor.

Fjalët kyçe: *Shpërngulja e dhunshme, lufta në Kosovë, Qeveria e Malit të Zi, vendbanimet e viset shqiptare, zhvillimi i mësimi, veprimtari kulturore etj.*

Zhvendosja e dhunshme e kosovarëve

Opinion i gjerë është i njohur se dhuna sistematike serbe në Kosovë pas eliminimit të Autonomisë në vitin 1989, mori përmasa të gjëra diskriminuese në shumë fusha të jetës duke përfshirë sidomos arsimin. Një veprim i tillë nuk ishte i rastit, sepse rrezikun pushteti serb e shihte pikërisht te masa e gjerë e nxënësve dhe te studentët që ishin dhe mbeten shpresa e ardhmërisë në Kosovë. Duke rezistuar ndaj masave ndëshkuese serbe, përfaqësuesit e arsimit në Kosovë gjetën rrugë të tjera për të mos iu nënshtruar pushtuesit serb. Kështu ndonëse të larguar nga objektet shkollore, shqiptarët hapën shtëpitë e tyre si rrugë e vetme alternative për të mbijetuar. Por, nga viti 1998, masat represive të dhunës arritën kulmin, sidomos në pjesën perëndimore të Kosovës, në Rrafshin e Dukagjinit.

Deportimi në Shqipëri

Një numër i konsiderueshëm i tyre u vendos në Mal të Zi, sidomos duke filluar nga shtatori 1998 e më pas. Ngjarje të veçantë paraqet deportimi i kosovarëve nga Mali i Zi më 11 shtator 1998 nga Plava për në Shqipëri, në vendkalimin kufitar në Vermosh. Edhe pse ky vendkalim ishte i mbyllur nga viti 1948, ai u hap enkas për të deportuar këtë masë qytetarësh që arrinte rreth 4 000 vetë. Të gjithë pasi kaluan në Shqipëri janë vendosur në Shkodër. Ndaj një veprimi të tillë të pushtetit pati shkruar shtypi i kohës në Mal të Zi, ku është dalluar javorja “Monitor”.

Ishte kjo koha e mbijetesës për këtë popullsi, e cila po përjetonte dramën e mbijetesës sikurse në vitin 1912/1913 kur fqinjët tanë sllavët filluan të zbatonin në praktikë projektin ekspansionist të Naçertanies për spastrime etnike e zgjerime territoriale.

Duke mos pasur mundësi të përballimit të situatës, popullsia shqiptare e Kosovës ishte e detyruar të lëshojë vendlindjen. Ishte ky fillimi i një eksodi biblik, ku në vitin 1998-1999 nga Kosova u larguan me dhunë rreth 1 milion shqiptarë. *Nuk ka të dhëna të sakta se sa ka qenë numri i shqiptarëve nga Kosova të zhvendosur në Mal të Zi për këtë periudhë dyvjeçare, por për kohën 15 mars e deri më 15 qershor 1999, në Mal*

të Zi janë evidentuar 88 962 qytetarë nga Kosova. Nga ky numër 68 442 individë janë vendosur në komunën e Ulqinit apo 76.93% e numrit të përgjithshëm. Nga ata 50 332 kanë qenë të vendosur në shtëpia private, 10 310 në qendra kolektive dhe 7 800 janë deportuar për në Shqipëri. Mendoj se ky numër duhet të jetë më i lartë, sepse një numër i tyre nuk janë të evidentuar fare pas datës 15 mars 1999.

Filloi punën shkolla kosovare “Zilja e thyer”

Por, në një situatë të tillë persona me dinjitet arsimor dhe pedagogjik nga Kosova, morën iniciativën për të zhvilluar procesin mësimor në viset shqiptare në Mal të Zi. Përveç shtabeve të emergjencës për të zhvendosurit, që ishin themeluar nga Ulqini e deri në Rozhajë, tash u themelua edhe Komisioni për Arsime.

Pas shumë përgatitjeve disamujore nga viti 1998, pikërisht më 19 shkurt 1999, filloi të punojë në Ulqin shkolla fillore kosovare “Zilja e thyer”, në Mal të Zi. Dhe kjo shkollë e zhvilloi mësimin në Rozhajë, Plavë, Malësi-Tuz dhe Ulqin. Ishte kjo një punë titanike dhe shembull i qëndresës, i organizimit e i mbijetesës, për të mos humbur një vit shkollor. Personi përgjegjës dhe meritë për organizimin e kësaj veprimtarie humane, morale e kombëtare është Demë Mulliqi. Ai nuk ishte vetëm, por kishte bashkëpunëtorë të zellshëm që nuk kursyen asgjë për t’ia arritur qëllimit.

Monografi nga Demë Mulliqi

Pikërisht kësaj çështjeje, sa arsimore e kombëtare, Demë Mulliqi duke qenë vetë dëshmitar okular ka botuar librin: *Shkolla fillore kosovare “Zilja e thyer” në Mal të Zi 1998/99*, botuar në vitin 2008. Kemi të bëjmë pikërisht me një titull jo të zakonshëm, por aty ku ka angazhim dhe pasion e bashkëpunim mund të mbijetohet dhe të arrihen edhe rezultate. Është pikërisht angazhimi i autorit Mulliqi, si pedagog shumëvjeçar, i cili ia ka arritur që edhe “Zilja e thyer” të kryejë misionin e vet arsimor dhe kombëtar. Duke lexuar këtë libër del qartë se është i gjatë numri i të angazhuarve nga skena politike, arsimore, kulturore e humanitare që e ndihmuan këtë proces. Autori na

ofron të dhëna me interes, me emra e mbiemra, momente me rëndësi të veçantë, edhe pse momentet zhgënjyese nuk kanë munguar, por nuk e kanë dëshpëruar që të heq dorë nga misioni i shenjtë i arsimit. Autori na paraqet një rast të veçantë, ku një nxënëse e kl. VII nga komuna e Klinës ka marrë me vete ditarin e klasës, sepse ishte e sigurt se ai do të humbasë përgjithmonë. Dhe kjo nxënëse, e cila ishte e vendosur në Kosiq të Anës së Malit, dëshmon se sa e vlerësojnë shqiptarët arsimin dhe edukimin.

Monografia iu kushtohet të gjithë atyre që punuan disa muaj pikërisht nga data 19 shkurt e deri më 30 qershor 1999, kur përfundimisht me sukses e përfundoi misionin e vet shkolla kosovare “Zilja e thyer”. Monografia përbëhet nga katër pjesë, të cilat janë të shkoqitura në kapituj, tituj dhe nëntituj.

Në pjesën e parë i kushtohet rëndësi bisedave para fillimit të vitit shkollor, realizimit të vitit, aktiviteteve shkollore me aktivitete të lira, ndihmat për shkollën kosovare në komunën e Ulqinit si dhe aktivitetet pas kthimit në Kosovë.

Në pjesën e dytë paraqitet gjendja e shkollave fillore kosovare nga Rozhaja, Plava e Gucia, Tuzi dhe Ulqini.

Pjesa e tretë është përmbledhje e dokumenteve që paraqet një arkiv në miniaturë, ndërsa pjesa e katërt paraqet një album, i cili është dëshmi autentike e të angazhuarve gjatë punës së kësaj shkolle në viset shqiptare në Mal të Zi. Ishte kjo një punë e madhe, sepse gjatë vitit shkollor 1998/99 në trojet shqiptare në Mal të Zi e vijuan vitin shkollor rreth 2 500 nxënës. Autori na ofron të dhëna të dokumentuara, të cilat nesër do të jenë një lëndë me interes për hulumtues të tjerë. Andaj gëzon fakti se i tërë materiali dokumentar i është dorëzuar Arkivit të Kosovës. Një veprim i tillë është shumë i qëlluar, sepse *“ka ndodhur ajo që është e shkruar”*.

Në lidhje me këtë mision arsimor kontribut ka dhënë edhe Nail Draga, i cili në cilësinë e drejtorit në SHF “Bedri Elezaga” në Katërkollë (Ulqin), nga tetori 1998 pa hezituat ka sistemuar nxënësit kosovarë në procesin mësimor në vitin shkollor 1998/1999, që dëshmohet nga dokumentacioni shkollor, por edhe në këtë botim.

Dhe në fund duhet përgëzuar autorin për këtë monografi me vlera jo vetëm arsimore, e cila është dëshmi autentike e kohës, që e kemi përjetuar të gjithë duke vërtetuar solidaritet që do të mbesë i shënuar në historinë e arsimit shqip jo vetëm në Kosovë, por edhe më gjerë. Duke marrë parasysh se në këtë botim figurojnë emrat e shumë personave shqiptarë nga Ulqini e deri në Rozhajë, ky libër duhet të jetë pronë e secilit individ apo institucion arsimor. Vetëm në këtë mënyrë do të ruajmë kujtesën tonë për kohën e eksodit biblik të kosovarëve dhe rikthimin e tyre në Kosovën e çliruar më 12 qershor 1999.

Uroj dhe shpresoj që ky botim me vlerë në të ardhmen e afërt të ribotohet edhe me plotësime të ndryshme, por të botohet me një dizajn cilësor, sepse në saje të përmbajtjes dhe lëndës së shtjelluar e meriton. *Se nga të zhvendosurit nga Kosova në Mal të Zi ka pasur krijues të fushave të ndryshme dihet, por se kanë botuar diçka nga opusi i tyre pak kush e di. Kështu me firmën e ART CLUB-it, gjatë vitit 1999 janë botuar dy tituj. Fjala është për librin e Demë Mulliqit, “Shkollat e mesme të Pejës nën okupim 1990/91-1997/98” dhe Maxhun Shehaj, “Gurët me zjarrmi”. I pari është libër kushtuar çështjeve të arsimit të mesëm në komunën e Pejës, në një periudhë kohore të caktuar ku ofrohen argumente të mjaftueshme për të kuptuar pozitën dhe statusin e arsimit shqip në këtë mjedis, ndërsa libri i dytë është me poezi. Po ashtu duhet cekur se me ndihmën e Fondacionit Jen dhe Art Club-it, në muajin korrik 1999 në Ulqin u hap ekspozita e nxënësve me vizatime nga qëndrimi i tyre në Ulqin. Ishte ky një angazhim konkret i arsimtarëve dhe i nxënësve të tyre, ku përmes vizatimeve paraqitën aktualitetin e hidhur kosovar.*

Ndonëse në kushte dhe rrethana të veçanta shoqërore e politike, kosovarët e zhvendosur në Mal të Zi dëshmuar angazhim dhe seriozitet duke sfiduar rrethanat e kohës, ku angazhimi në zhvillimin e procesit mësimor është dëshmi transparente e një konstatimi të tillë. Organizimi i shkollës fillore kosovare “Zilja e thyer” në Mal të Zi 1998/1999, është ngjarje e veçantë me përmasa kombëtare, ndërsa botimi i monografisë për këtë shkollë nga pedagogu Demë Mulliqi,

është dëshmi e përkushtimit profesional dhe kombëtar për brezat e tashëm dhe në të ardhmen!